

39. OL BM Iratok K – 148 – 1883 – XIV D tétel – 2908, 13 l.
40. Kubinsky Judit. Politikai antiszemitizmus Magyarországon. 1875 – 1890. Bp., 1976, 156 l.
41. OL BM Iratok K – 148 – 1884 – XIV D tétel – 911.
42. OL BM K – 148 – 1884 – XIV D tétel – 3288, 14 l.
43. OL BM Elnöki K – 148 – 1884 – XIV D tétel – 2037, 17 l.
44. OL BM Iratok K – 148 – 1884 – XIV D tétel – 1987/884, 5 l.
45. Beksis Gusztáv. A román kérdés és a fajok harca Európában és Magyarországon. Bp., 1895, 342 l.
46. OL BM K – 149 – 1887 – 6 tétel, 1 l.
47. Prazak Richard a kolektiv. Dejini Madarska. Brno, 1993, 196-197 s.

SUMMARY

ANTIZIONISM MOVEMENT IN HUNGARY IN THE 70-80-th OF THE XIX CENTURY

Mandryk I.A. (Uzhhorod)

Due to the increase of the Jewish population and the development of its economic and political influence there appeared in the second half of the XIX century in Hungary antizionism movement. The leaders of this movement intended to persuade the people that it was zionism which is to blame in all problems. Gradually this propaganda proved to be demagogic chauvinism. The peak of the social tension was achieved in 1882 and 1883, when «massacre» (attacking the Jewish) in some towns took place. The newly created antizionism party couldn't be supported by the public at large, it lost the parliamentary elections in 1884 and soon was dispersed. The movement itself was not successful.

РЕЗЮМЕ

АНТИСЕМИТСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В ВЕНГРИИ 70-80-х ГОДОВ XIX СТОЛЕТИЯ

Мандрик И.А. (Ужгород)

В связи с ростом еврейского населения, увеличения его экономического и политического влияния, в последней трети XIX века в Венгрии появилось антисемитское движение. Его идеологи пытались убедить общественность, что исключительно еврейство виновато во многих бедах страны. Такая агитация постепенно переросла до уровня демагогического шовинизма. Своего апогея общественное напряжение достигло в 1882 и 1883 годы, когда в некоторых городах имели место погромы. Созданная антисемитская партия не получила широкой общественной поддержки, проиграла парламентские выборы 1884 года, вскоре распалась, а само движение пошло на убыль.

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ НАУКОВІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ В ОСТАННІ ДЕСЯТИЛІТТЯ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

КЕРЕЦМАН Н.П. (Ужгород)

Українська наука як культурне явище, що засвідчило національну спроможність українського народу, формувалася і розвивалася при постійнім контакті зі слов'янським світом. Значною мірою через слов'янство Україна, її культура, наука виходили і на європейські обрії. Та й культурна свідомість Заходу сприймала українців як інтегральну частину слов'янства.

В останні десятиліття XIX ст. тісний взаємозв'язок встановився між українськими і чеськими вченими. Він спостерігався у всіх галузях наукових знань. Першій, все ж, традиційно, належала слов'янознавству. Вивчення самих слов'ян, їх мови, літератури, історії природно вимагало об'єднання творчих зусиль дослідників. В означений період інтеграційні процеси в

славистиці почали звільняти місце прагненню до диференціації наукових дисциплін, її складових. При збереженні до кінця XIX ст. провідних позицій філологічних дисциплін, все більшого значення набувала історична славистика.

Багато українських вчених займалося питаннями історії Чехії. Перші роботи, присвячені чеській історії, носили популярний характер і значною мірою були компілятивними. Прикладом може служити підготовлений українським філологом, перекладачем, бібліографом М.П.Задерацьким (1845-1880) на основі роботи Ф.Палацького в 1872 р. «Краткий очерк истории чешского народа» [1]. Не дивлячись на еkleктичність і несаможитність, ця робота відіграла певну роль у поширенні знань про історію Чехії, у пропаганді чеської культури. Цій же меті служили і переклади наукової літератури, як от книги Я.Воцеля «Древнейшая бытовая история славян вообще и чехов в особенности», підготовлена також Задерацьким і видана в Києві в 1875 р. [2]. Із ім'ям київського вченого пов'язане і становлення міжнародної славистичної бібліографії, що мало неабияке значення для обміну науковою інформацією у колах славістів [3]. Працю М.П.Задерацького по створенню бібліографії нової славистичної літератури, що публікувалася на сторінках «Славянского ежегодника» (1876-1880), продовжив викладач класичних мов у київських гімназіях, приват-доцент Київського університету чех за походженням А.Поспішил (1851-1929), а згодом на сторінках «Университетских известий» професор цього ж університету Т.Д.Флоринський (1854-1919).

Важливим центром слов'янознавчих студій в Україні в кінці XIX ст. був Київський університет св. Володимира. Із 1875 до 1881 р. кафедру слов'янської філології в ньому займав відомий спеціаліст по слов'янським старожитностям філолог, історик, археолог та етнограф О.О.Котляревський (1837-1881). Його праці в цій галузі «О погребальных обычаях древних славян» (магістерська дисертація, 1868 р.), «Древности юридического быта балтийских славян» (докторська дисертація, 1874 р.) стали першими на теренах Російської імперії історико-порівняльним дослідженням побуту і юридичних пам'яток слов'ян [4]. Право вчений вважав таким же історичним пам'ятником як мова, релігія, література, звичаї чи інші прояви народного життя. Для цих робіт О.Котляревський використав велику кількість чеських середньовічних джерел, з якими мав можливість познайомитися під час свого тривалого перебування у Празі (1872-1874). Вивчення цих джерел

спричинило підготовку вченим згодом університетського курсу «Пам'ятки старочеського наріччя» [5]. О.Котляревський уважно стежив і за сучасним йому суспільним, політичним і культурним розвитком чехів. Він був одним із перших серед української наукової еліти, хто вніс свої пожертвування на будівництво чеського Національного театру – Narodne Divadlo [6]. Котляревський мав досить широкі наукові зв'язки з вченими колами Чехії. До цього спричинилися і наукові інтереси вченого і слава видатного бібліофіла, унікальна бібліотека якого мала саможитність наукове і культурне значення. Котляревський переписувався з хранителем і бібліотекарем бібліотеки Чеського музею відомим славістом А.Патерою [7], істориками Ф.Велишським [8], М.Колларом [9]. Дружні стосунки склалися в українського вченого з відомим чеським фізіологом, професором Київського університету (1865-1884) В.Томсою [10]. Представники наукових кіл Чехії високо оцінювали діяльність О.Котляревського як вченого і педагога, на що наголосив у некролозі на його смерть в журналі «Slovanský sborník» Е.Слінек [11].

Випускником (1888) і викладачем Київського університету до 1895 р. був відомий історик-медієвіст, спеціаліст по історії Чехії А.М.Ясінський (1864-1933). Його наукові інтереси зосереджувалися навколо проблем соціально-економічної, правової, аграрної історії Чехії періоду генези і становлення феодалізму – «станово-привілейованого ладу» (X-XIV ст.) за термінологією вченого. До головних праць, що торкалися цих питань слід віднести магістерську «Падение земского строя в Чешском государстве (X-XIII)» (1895) і докторську дисертацію «Очерки и исследования по социально-экономической истории Чехии в средние века», опублікованій в 1901 р. в Юр'єві. Для підготовки цих робіт вчений здійснив наукове відрядження до Праги [12]. Головну увагу Ясінський звернув на характер, ступінь впливу німецької колонізації в Чехії. На відміну від прийнятої чеською історіографією думки про пасивну роль слов'ян і цивілізаційну місію колонізації, український вчений на основі багатої джерельної бази прийшов до висновку про другорядність цього впливу. Головна теза, яку він обстоював – оригінальність, саможитність шляху Чехії, у якій були створені необхідні умови для прийняття німецьких організаційних форм, які тому їй прижилися на новому ґрунті, бо країна дозріла для змін [13]. Згідно оцінок радянських дослідників праці А.М.Ясінського по науковій вартості урівнювалися з дослідженнями П.Г.Виноградова з історії середньовічної Англії, з працями

М.І.Карєєва та І.В.Лучицького з аграрної історії Франції, а самого вченого вважали найбільшим за межами Чехії спеціалістом з її соціально-правової історії [14]. Дійсно, А.Ясіньський знаходився на рівні тогочасної європейської науки в розробках проблем «Дранг нах остену», плюсом якої було звернення на відміну від традиційних нарративних до нового масового типу джерел (нормативних документів і актових матеріалів), що дозволили говорити про, власне, німецьку колонізацію. В той же час вчені залишалися в полоні політико-націоналістичних ідей, займаючи крайні або пронімецькі, або прослов'янські позиції [15]. Фактом визнання заслуг українського вченого чеською наукою було обрання його членом Королівського чеського наукового товариства в 1906 р. та Чеської АН та мистецтв в 1907 р.

Цілий ряд праць середньовічної історії Чехії присвятив професор Новоросійського університету в Одесі О.О.Кочубинський (1845-1907). В 1874 р. ним була підготовлена і захищена магістерська дисертація «Братяя подобаи и чешские католики в начале XVII века». Написана при використанні всіх доступних на той час джерел, вона стала єдиною в російській та українській історіографії по вказаній проблемі [16]. На відміну від істориків-слов'янофілів Кочубинський не прагнув довести православний характер общини, прослідковував вплив на неї європейської Реформації. Дослідження релігійної боротьби в Чехії із часу виникнення общини Чеських братів в середині XV ст. до Білогорської битви (1620) високо оцінив чеський історик І.Ірачек в своїй рецензії, вміщеній в журналі «Časopis českého musea». Цьому ж періоду чеської історії були присвячені статті О.Кочубинського «В краю белых еретиков» (1882), «Ян Амос Коменский в исторических судьбах своего народа» (1893). Інтерес в українського історика викликала і кирило-мефодіївська тема, зокрема діяльність солунських братів у Велико-моравській державі («6 апреля 885 – 6 апреля 1885», «Добрый сеятель и добрая нива», «Тысячелетие славянского самосознания», «Карта расселения славян в IX ст. в эпоху деятельности свв. Кирилла и Мефодия»). Кочубинський не вбачав у їх діяльності витоків православ'я.

До проблем історії Чехії зверталися і українські вчені Східної Галичини. Вивчення їх творчого доробку дає нам приклади і поодинокі звернень до чеської історії з метою пошуку аналогічних історії українського народу подій і явищ, як от статті М.Подолінського «О упадку и одродженню чеського народу» [17], О.Калитовського «Чеська Гальшка», присвячену

історії Чехії напередодні битви під Білою горою (1620) [18], М.Кордуби «Перша держава слов'янська. Розвідка історична XIII ст.» [19].

Більш систематичний постійний інтерес до чеської історії проявив український історик, філолог та етнограф О.С.Петрушевич (1821-1913). В його паперах, записних книгах знаходяться багаточисельні виписки, що стосуються питань чеської літератури та історії із книг чеських авторів А.Бочека, В.Врандля, В.Дудика, А.Патери, А.Шембери, К.Запа [20], Ф.Палашького, В.Томека та ін. [21]. Під час святкування 50-річчя своєї наукової діяльності в 1898 р. вчений надіслав Чеській АН свої твори, підготовлені за період з 1843-1898 рр. як прояв вдячності до чеських вчителів – вчених Ю.Добровського, П.Шафарика, Й.Юнгмана, Я.Коллара [22].

Особливою була роль українського вченого в дискусії, що розгорнулася в другій половині XIX ст. серед славістів навколо «знайдених» і опублікованих В.Ганкою Краледворського (1819) та Зеленгорського (1829) рукописів. О.Петрушевич першим серед українських та російських вчених висловив припущення про їх неавтентичність, навівши цілий ряд палеографічних, лінгвістичних та літературних доказів фальсифікації цих «давньочеських пам'яток» [23]. Його статті, присвячені цій проблемі – «О подложности Зеленгорской чешской рукописи, т.е. суде Либуше» [24], «О старочешских подложных письменных памятниках» [25], «Любушин суд и Краледворская рукопись и оспорщики подложности их» [26] мали певний резонанс в наукових колах як України так і Чехії. Оцінка їх була неоднозначною: від різкого неприйняття і заперечення з боку чеських захисників рукописів В.Брандла, Й.Ірачека до підтримки і розуміння зі сторони їх опонентів. Свідченням останнього може служити переписка львівського вченого з чеським істориком, філологом, основоположником чеської діалектології, відомим видавцем старочеських пам'яток, професором Віденського університету А.Шемберою (1807-1882). В своїх листах із Відня він погоджувався із аргументами Петрушевича, докладно сповіщав про хід дискусії в наукових слов'янських колах, зокрема, про протилежні позиції таких відомих вчених як В.Ламанського у Петербурзі, В.Ягича у Відні, Й.Перфольфа у Варшаві. А Шембера оцінював роботу львівського колеги над рукописам як турботу про чистоту чеської літератури [27]. Навіть І.Франко при надзвичайно критичному ставленні до Петрушевича через русофільство останнього, назвав його статті стосовно рукописів найбільш цінними в українській науковій продукції за 1880 р. [28].

і найкращими в науковій спадщині вченого взагалі [29].

О.Петрушевич був добре відомим серед чеських науковців як власник унікальної бібліотеки, яку збирав впродовж усього життя. Він проводив активний книгообмін з чеськими колегами і науковими інституціями. Часто вчений передавав книги в дар, особливо Чеській матиці, членом-засновником якої був [30]. Из великою вдячністю дирекція музею Королівства Чеського в дарунок для бібліотеки музею від «вченого братського народу малоруського» прийняла цінне історичне джерело – рукопис про волохів відомого моравського будителя і письменника Й.Галлаша (1756-1840) «Vláš v Kraji Přerovském», що була частиною третього неопублікованого тому його книги «Muze Moravská» [31].

Повагу серед широкого наукового загалу О.Петрушевич заслужив і як знаток старожитностей. Тісно співпрацював із українським вченим відомий моравський дослідник на той час приходський священник із м. Ліпнік Ф.Пшкріл, що готував третій том своєї праці «Po stopě sv. Cyrilla a Methodia Evropon» («По слідах св. Кирила і Мефодія у Європі»). Позналилися вони під час перебування останнього у Львові, де він працював у бібліотеці Ставропігійського музею. Пшкріл активно студював книги Петрушевича, де були вміщені характеристики рукописної спадщини слов'ян. Особливо цінними для молодого дослідника виявилися зауваження українського вченого про місце поховання Кирила [32].

За консультаціями стосовно задруги до О.Петрушевича звернувся К.Кадлец (1865-1928) – найвідоміший чеський славіст, історик права, професор Чеського університету з 1905 р., редактор юридичної частини безпрецедентного багатотомного видання - Чеського наукового словника (Ottův slovník naučný) [33]. Львівський вчений став першим українським кореспондентом державного історіографа Моравії Б.Дудіка (1815-1890) із Брно, що готував багатотомну історію Моравії. Вони познайомилися у 1878 р. у Львові, куди Дудік приїхав для збору матеріалу [34]. О.Петрушевич допоміг молодому колезі у пошуках відомостей про Чехію і Моравію у руських літописах [35].

В питаннях джерелознавчої частини досліджень О.Петрушевич багато допоміг російському вченому відомому славісту-гуситологу професору Петербурзької духовної академії з 1884 р. І.Пальмову (1856-1920). Знайомство і переписка між науковцями зав'язалася в 1882 р., коли Пальмов для роботи в бібліотеках і архівах відвідав Львів [36].

Активну переписку вів О.Петрушевич з чеським вченим і громадським діячем А.Патерою, присилаючи для нього до Праги видання з питань української мови та літератури [37].

Значну увагу історії Чехії приділив І.Франко. Пов'язана певною мірою спільністю долі з Галичиною, Чехія приваблювала його своїми успіхами на теренах національного, культурного будівництва. Звідси інтерес Франка до економічної, політичної, культурної історії сучасної йому Чехії.

Спеціальних наукових розробок І.Франко не залишив. Ним була підготовлена ціла серія публікацій для польської, української, чеської періодики «на злобу дня». В першу чергу слід назвати статті-репортажі з господарсько-етнографічних виставок у Празі в 1891 [38] і 1896 рр. [39]. Головним їх лейтмотивом було визнання «сили, інтенсивності і молодості цивілізаційної праці чехів... у галузі промисловості, науки, мистецтва і літератури, в їх суспільному і національному устрої, ... яка може викликати тільки повагу і захоплення» [40]. Цими публікаціями Франко прагнув не тільки інформувати про здобутки чеського народу, але і спонукати український загал до використання їх досвіду. У першу чергу йшлося про освітні змагання чехів, які на кінець ХІХ ст. були вражаючими. Опираючись на свій могутній економічний потенціал, Чехія перша у Європі змогла вирішити величезну соціальну проблему – домогтися загальної грамотності населення [41]. Франко детально зупинився на діяльності «Ustředni Maticе školske», що сприяла появі і матеріально підтримувала чеські школи, гімназії та училища [42] і на розвиткові жіночої освіти, а саме діяльності першої в Австор-Угорській монархії жіночої гімназії, що готувала дівчат до вступу в університет [43].

Не оминув Франко увагою і політичні процеси в сучасній йому Чехії. Найбільше зацікавлення у нього викликала парламентська діяльність молодочехів, що дистанціювалися від консервативної позиції старочехів [44] та їх радикального крила, що на початку 90-х рр. ХІХ ст. оформився в рух студентської та робітничої молоді – «Omladina»: «Політичний огляд» [45], «Програма омладністів» [46], «Чеські радикали» [47]. Глибока оцінка і знання цих подій забезпечувалися причетністю Франка до радикального руху, його особистим знайомством з лідером чеських радикалів А.Гайном [48].

Особливий інтерес у Франка-історика викликали питання слов'янської єдності, що активно дискутувалися в той час в історичній літературі [49]. Природньо, що в статтях які

стосувалися проблем слов'янської єдності Франко безпосередньо торкався Чехії, її історії, сучасної йому розстановки політичних сил та їх відношення до «всеслов'янської ідеї» («Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер» [50], «Католицький панславизм» [51], «Два панславизми» [52], «До відома панів чехів» [53]). Відкидаючи панславистичні постулати через їх політичну заангажованість (російські і австрійські варіанти), Франко дійсно єдність слов'ян, в т.ч. чеського і українського народів, пов'язував з національним і соціальним визволенням, з «прогресивними політичними перетвореннями в суспільстві в душі свободолюбним і справді слов'янолюбним». При цьому особливо важливим було і зберігається до сьогодні твердження Франка, що розвиток слов'ян, а отже і взаємозв'язків між ними, можливий тільки за умов національної самобутності культури кожного народу.

Слід відмітити, що з іменем І.Франка пов'язана поява в українському слов'янознавстві нового напрямку – вивчення чесько-українських культурних зв'язків. У 1891 р. у виступі на І Всеслов'янському з'їзді прогресивної молоді в Празі він вказав на історичні зв'язки між двома народами ще з часів гусятства в Чехії, і їх поглиблення на хвилі слов'янського відродження в першій половині XIX ст. [54]. В 1893 р. в статті «Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар» вчений знову повертається до проблем взаємозв'язків двох культур, розглядаючи вплив Я.Коллара на культурний рух в Галичині і Східній Україні в першій половині та середині XIX ст. [55]. Згодом, в 1901 р. для журналу «Slovanský přehled» на прохання його редактора А.Черні Франко написав статтю «K dějinám česko-rusinské vzájemnosti» («До історії чесько-руських взаємин») [56], в якій дав ретроспективу українсько-чеських культурних взаємовідносин, починаючи з XI до кінця XIX ст., характеризуючи діяльність центральної фігури українсько-чеських взаємин в 80-90-х рр. XIX ст. свого сучасника і друга етнографа і фольклориста Ф.Ржегоржа. Українські рецензенти відразу відмітили значення цієї статті в дослідженні теми культурних взаємин і вказували на необхідність її публікації також і в українській періодиці [57]. Франко перший звернувся і до публікації документів з історії чесько-українських зв'язків. На його прохання професор І.Полівка підготував для журналу «Житте і слово» листи українських культурних діячів Д.Зубрицького, П.Куліша, І.Левицького, Й.Лозинського до чеського письменника В.Ганки [58].

Праці Франка цінні тим, що в них поряд із

розглядом деяких важливих питань історичного минулого, поданий блискучий портрет сучасної йому Чехії – її економіки, політики, культурного розвитку.

У свою чергу звернення до тематики історії археології вважається чеський вчений Вікентій (Ченек) Хвойка (1851-1914) [61]. Переїхавши до Києва в 1876 р., він відразу ж розпочав активну наукову діяльність. Хвойка був одним із організаторів і беззмінним хранителем археологічного відділу Київського художньо-промислового і наукового музею [62]. Зібрана ним колекція стала основою археологічної частини Центрального археологічного музею України в Києві – і на сьогодні одного із найбагатших зібрань в Європі. Вчений завідував також Музеєм Київського товариства старожитностей, був членом ІІ Наукових товариств і комісій, брав участь у XI, XII, XIII, XIV Всеросійських археологічних з'їздах [63]. Плідну наукову діяльність Хвойка поєднував з громадською і педагогічною. Так, при його допомозі при жіночих курсах у Києві був відкритий археологічний кабінет [64].

Про величезну дослідницьку діяльність, широту наукових інтересів Хвойки свідчать багаточисельні звіти про проведені розкопки, які він готував для Археологічної комісії [65], управління Російського історичного музею [66].

Хвойка став першовідкривачем всесвітньовідомої палеолітичної Кирилівської стоянки, таких культур як трипільська, зарубинецька та черняхівська (1899-1901). з його ім'ям пов'язаний початок розкопок стародавнього Києва. ним була обґрунтована концепція історичного розвитку Середнього Придніпров'я впродовж 4-х тисячоліть у вигляді автохтонного процесу. Не всі припущення, висловлені В.Хвойкою сприймаються сучасними дослідниками однозначно. Нагромаджений за сто років багатющий археологічний матеріал дав можливість, наприклад, піддати сумніву індоєвропейську належність носіїв трипільської культури як їх ідентифікував Хвойка [67]. Не витримала перевірки часом теза вченого про слов'янську етнічну інтерпретацію носіїв черняхівської культури, поліетнічність яких з переважанням готського елемента на сьогодні в цілому доведена [68]. Все ж, навіть з огляду на ці факти, мусимо зауважити, що вклад Ч.Хвойки у розвиток археології є незаперечним, а його висновки спричинювали активізацію наукових пошуків [69].

Яскравим фактом співробітництва істориків-археологів України і Чехії була їх спільна участь в археологічних з'їздах. Йдеться зокрема про наукові зібрання вчених на теренах України. На III з'їзді, що відбувався в Києві в

1874 р. з великою увагою були вислухані доповіді Б.Дудика представника Моравського товариства вітчизняних старожитностей «Християнські могили в Моравії», Г.Ванкеля «Печера Бичої скали в Моравії», М.Коллара «Про топографічний словник всіх слов'янських земель» [70]. Чеські вчені мали можливість не тільки познайомитися з науковими пошуками українських археологів, але, завдяки культурній програмі, організованій для слов'янських гостей українською громадськістю, краще пізнати Україну – її народ і культуру. Учасник з'їзду О.Терлецький вказував, що його проведення в Києві послужило блискучою маніфестацією наукових засобів і аргументів українства [71].

Великий резонанс в наукових колах Чехії викликав XI Археологічний з'їзд, що також проводився в Києві в 1899 р. Чеська делегація була надзвичайно представницькою. Вона включала в себе професорів Празького університету археолога і антрополога Л.Нідерле (1865-1944), етнографа і фольклориста Й.Полівку (1858-1933), історика права, архіваріуса м.Праги Й.Челяковського (1846-1914), представника Чеської Академії наук і мистецтва історика стародавньої історії, хранителя Народного музею в м. Прага Й.Піча (1847-1911), членів товариства любителів старожитностей (Společnost přátelů starožitnosti) – П.Папачека, Оломоуцького музею – М.Венкеля, а також професорів Й.Махала, К.Кадлеца, письменника Й.Зеєра, редакторів історико-археологічних видань – Й.Фельцмана та В.Ванека [72]. У чеській пресі з'явилася серія матеріалів про з'їзд. Кореспонденти зауважували широту піднятих науковцями проблем, що охоплювали не тільки питання археології, але і слов'янської лінгвістики, етнології, стародавньої історії та ін. Зверталася увага також на виступи українських вчених А.Ясінського про середньовічний аграрний лад

Чехії, В.Щербини про останні сліди козацтва на Правобережній Україні, Д.Багалія, В.Бузескула [73].

Чеські вчені були присутні також на VI Археологічному з'їзді в Одесі (1888), XIII в Катеринославі (1905), XIV в Чернігові (1908).

Таким чином українсько-чеські наукові взаємовідносини в кінці XIX – на початку XX ст. набули подальшого розвитку і урізноманітнення. Особливо це стосувалося славистичних студій. Важливою формою взаємин була розробка українськими вченими актуальних проблем чеської історії. Аналіз цих праць свідчить про поглиблення їх наукового змісту, розширення тематики. Це відбувалося і за рахунок введенням у науковий обіг нових джерел (класу документальних і законодавчих), що стосувалося в першу чергу традиційної середньовічної проблематики, і в результаті звернення до нових напрямів досліджень – історії нового часу, культурних взаємовідносин, слов'янської археології. В цілому в оцінці питань чеської історії українські вчені стояли на рівні сучасної їм європейської науки і внесли вагомий вклад в світову історіографію слов'янознавства.

Важливою формою взаємовідносин були особисті контакти вчених. Вони консультувалися по різні наукові проблеми, спільно розробляли їх, обмінювалися науковими виданнями, рецензували праці одне одного.

Досвід майже сторічної давності свідчить про надзвичайно важливе місце чеської сторінки в українській історії. Через слов'ян, чехів особливо, українська культура, наука інтегрувалася в європейську. І на сучасному етапі наукові контакти мають поглиблювати процеси взаємопізнання, служити подальшому зближенню наших народів, бо для цього є надійний історичний фундамент і, хотілося б вірити, виразні перспективи майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Из відомих причин мовою науки на теренах Російської імперії, до складу якої входили українські землі була російська. Цю вимушену працю чужою мовою ми розглядаємо в рамках національної духовності.
2. Славянський ежегодник. – Киев, 1882. – Вып.5. – С. XXVI.
3. Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян – М., 1988. – С. 160.
4. Там же. – С. 194.
5. Университетские известия. – Киев, 1877. – № 12.
6. Див.: Керещман Н.П. Українсько-чеські театральні зв'язки в контексті ідей слов'янської єдності // Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX-XX ст. Доповіді наукового семінару, присвяченого 150-річчю Слов'янського з'їзду в Празі. – Ужгород, 1999. – С. 91.
7. Государственная публичная библиотека им. М.Е.Салтыкова-Щедрина (ГПБСЦ). – Отд. Рукописей. – Ф. 386. – Оп. 1. – Ед.хр. 86. – Л. 1-11.
8. Там же. – Ед.хр. 26. – Л. 1.
9. Там же. – Ед.хр. 57. – Л. 1-1 (об.).

10. Див.: Керецман Н.П. Чеські педагоги в Україні (остання третина XIX – початок XX ст.) // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Історія». – Вип. 2. – Ужгород, 1998. – С.90-93.
11. Slovanský sborník. – Praha, 1881. – Č.3. – S. 173-174.
12. Державний архів м. Києва (далі ДА м. Києва). – Ф. 16.- Оп. 335. – Од.зб. 42. – Арк.10,11,13,47.
13. Слушність зауважень вченого про відсутність повної асиміляції чеських інститутів підтверджують і новітні наукові розробки. Див.: Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – М., 1988. – С. 30-40.
14. Славяноведение в дореволюционной России. – С.384. Див. докладніше: Иванов Ю.Ф. А.Н.Ясипский как историк Чехии // Вопросы истории славян. – Вып. 2. – Воронеж, 1966. – С. 248-256.
15. Див. докладніше: Ястребицкая А.Н. «Drang nach Osten» как проблема исторического познания и тема новой социальной истории // Славяне и их соседи. – Вып. 9. Славяне и немцы. – М., 1999. – С.5-12.
16. Славяноведение в дореволюционной России. – С.198.
17. Зоря. – 1882. – № 22. – С.349-351; № 23. – С.365-367; № 24. – № 24. – С.382-384.
18. Там же. – 1885. – № 13. – С.154-155.
19. Записки наукового товариства імені Шевченка (ЗНТШ). – Львів, 1896. – Т. 13. – С.1-20.
20. Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаніка НАН України (ЛНБ).- Відділ рукописів. – Ф. 77.- Оп 4. – Од.зб. 726/п.60. – Арк.1.
21. Там же. – Од.зб. 774/п.60. – Арк.1.
22. Там же. – Од.зб. 609/п.17. – Арк.1.
23. Див. докладніше: Багмут А.Й. До історії культурно-наукових зв'язків з Чехословаччиною. – К., 1958. – С.18-19.
24. Слово. – 1878. – № 15-104.
25. Там же. – 1879. – № 74-115.
26. Там же. – № 131.
27. ЛНБ. – Відділ рукописів. – Ф. 77. – Оп.4. – Од.зб. 489/п.12. – Арк.7-8.
28. Франко І.Я. Огляд української літератури за 1880 рік // Франко І.Я. Зібрання творів. У 50 т. – Т.26. – К., 1980. – С.106-108.
29. Франко І.Я. За что старика обидели? // Літературно-науковий вісник (далі ЛНВ). – Львів, 1901. – Т.12. – Кн.1. – С.39-41.
30. ЛНБ. – Відділ рукописів. – Ф. 77. – Оп. 4. – Од. зб. 553/п.15. – Арк.1.
31. Там же. – Од.зб. 610/п.17. – Арк.1.
32. Там же. – Од.зб. 374/п.9, (листи від 16.12.1908; 31.01.1909; 18.04.1910).
33. Там же. – Од.зб. 216/п.6. – Арк 11.
34. Там же. – Од.зб. 183/п.5. – Арк.1-1(зв.).
35. Там же. – Арк.3(зв.).
36. Там же. – Од.зб. 347/п.8. – Арк.1,2.
37. Там же. – Од.зб. 350/п.8. – Арк.5-5(зв.).
38. З'їзд слов'янської поступової молодіжі у Празі і екскурсія віденських слов'янських академіків на виставку чеську // Народ. – 1891. – № 7. – С.114-115.
39. З гостювання у Празі // Франко І.Я. Зібрання творів: В 50 т. – Т.46. – Кн.2. – К., 1985. – С.228-242.
40. Там же. – С. 231.
41. Кузьмин М.Н. Школа и образование в Чехословакии (конец XVIII – 30-е годы XX в.). – М., 1971. – С.134.
42. Франко І. Праця чехів у галузі освіти // Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. – Братіслава, 1957. – С.368-370.
43. Франко І. З гостювання у Празі. – С.239-241.
44. Франко І. «До оросісе»? // Зв'язки Івана Франка... – С. 373-375.
45. Франко І.Я. Зібрання творів: В 50 т. – Т.46. – Кн.2. – С.186-190.
46. Зв'язки Івана Франка... – С.374-377.
47. Народ. – 1894. – № 20. – С. 312-320.
48. Неврлі М. Іван Франко і прогресивний рух у Чехії у 90-х роках XIX століття // З історії чесько-українських зв'язків. – Братіслава, 1959. – С.99-142.
49. Коваленко Л.А. І.Я.Франко – історик-славіст // УІЖ – 1966. – № 8. – С.58. Сучасні зарубіжні дослідники появу слов'янської ідеї в жодному разі не пов'язують із національним слов'янським відродженням, гердерівськими ідеями кінця XVIII ст., а ведуть її від початків історії слов'ян через середньовіччя аж до нового часу. (Див.: Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К., 2000.)
50. Франко І.Я. Зібрання творів: В 50 т. – Т.29. – К., 1981. – С. 51-76.
51. Там же. – Т.45. – К., 1885. – С. 69-75.
52. Там же. – Т.46. – Кн.1. – С.435-437.
53. Там же. – С. 186-190.
54. Z proslovu Ivana Franka na prvnm sjezdu slovenskeho pokrokového studentstva v Praze v 1891 // Зв'язки Івана Франка... – С.401-402.
55. Франко І.Я. Зібрання творів: В 50 т. – Т.29. – С. 40-50.
56. Там же. – Т.32. – К., 1982. – С.137-141.
57. ЛНВ – Львів, 1901. – Т. 13. – Кн.3. – С. 218.
58. Житте і слово. – 1895. – Т. 4. – С. 80-89.

59. Болеслав-Юрій II, князь всей Малой руси. Сборник материалов и исследований. – СПб., 1907.
60. Schánilec J. Příspěvek k působení českých profesorů na Rusi // Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních stiků. – Praha, 1969. – Díl. 2. – S. 242.
61. Браїчевський М.Ю. К истории чешско-украинских научных связей. В.В.Хвойка // Sbornik Narodneho musea v Prahe. – Historie. – Praha, 1966. – S.207.
62. ДА м. Кисва. – Ф. 304. Оп.1. – Од.зб. 18. – Арк.151.
63. Мезенцева Г. Дослідники археології України. Енциклопедичний словник-довідник. – Чернігів, 1997. – С.30.
64. Центральна наукова бібліотека НАН України ім. В.І.Вернадського (далі ЦНБ) – Відділ рукописів. – Ф. 153. – № 47,48.
65. Там же. – № 3-7.
66. Там же. – № 20.
67. Етнічна історія давньої України. – К., 2000. – С. 19-26.
68. Магомедов Б.В. Черняхівська культура. Проблема етносу. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.істор. наук. – К., 1999.
69. Зауважимо тільки кризу в дослідженні готської проблеми, поштовхом до якої послужили відкриті і досліджені В.Хвойкою пам'ятники черняхівської культури та висловлене ним припущення про слов'янську належність її носіїв (див. докладніше: Буданова В.П. О трансформации «готицизма» // Славяне и их соседи. – С.14.
70. Опубліковані в: Труды III Археологического съезда в России, бывшего в Киеве в августе 1874 г. – Кисв, 1874. – Т.1-2.
71. Студинский К. Остап Терлецький про Археологічний з'їзд у Києві. – Б.м., б.р. – С.38.
72. Slovansky přehled. – 1899. – Roč. 2. – Č. 1. – S.24. Опублікована була тільки доповідь Л.Нідерле на тему «Сучасне переселення слов'ян з гір Карпатських до Угорщини. Див.: Труды XI Археологического съезда в Киеве (1899). – М., 1902. – Т.2. – С. 1-5.
73. Slovansky přehled. – Ibid. – Č. 2. – S. 85-88.

SUMMARY

UKRAINIAN – CZECH SCIENTIFIC RELATIONSHIPS DURING THE LAST DECADES OF THE XIX – BEGINNING OF THE XX CENTURIES

Keretsman N. (Uzhhorod)

The different forms of the relationships between Ukrainian and Czech scientists-Slavists are under considerations in the article. The author deals with the great number of the facts. The main attention is paid to the working up a subject of Czech history of the Middle Ages and the Modern Times by Ukrainian scientists. The appearance of the new themes of the investigations is traced. The examples of the personal contacts between the scientists are given, there meaning is disclosed.

РЕЗЮМЕ

УКРАИНСКО-ЧЕШСКИЕ НАУЧНЫЕ СВЯЗИ В ПОСЛЕДНИЕ ДЕСЯТИЛЕТИЯ XIX – НАЧАЛЕ XX вв.

Керецман Н. (Ужгород)

В статье на большом фактическом материале рассматриваются различные формы взаимосвязей между украинскими и чешскими историками-славистами. Главное внимание уделено разработке украинскими учеными проблем чешской истории, относящихся и к периоду средних веков и к новому времени. Прослеживается появление новой тематики исследований. Приведены примеры личных контактов между учеными, раскрыто их значение.